

Runer som skriftsprog

RN X IR • 4R Y • 4Y R I X T 4 B R R Y •

I det følgende står der lidt mere end nogle ved og meget mindre end andre ved ☺

Hvor jeg ved og husker det, har jeg sat kildehenvisninger på, men for det meste hviler det alt sammen kun på den empiriske viden jeg har tilegnet mig.

Indimellem har jeg tilmed tiladt mig at drage mine egne konklusioner, da jeg enten er uenig i det jeg har læst eller der efter min mening, ganske mangler bud på en fortolkning. Hvor jeg har tilladt mig dette, er der gjort opmærksom på det. Da det meste af vores "viden" om runer er resultatet af mere eller mindre acceptable tolkninger og gætterier fra de professionelle forskere, så har jeg ment mig berettiget, selvom jeg er amatør med stort ✕

Skriftet giver sig således ikke ud for at være 100% korrekt, dækkende eller stofligt struktureret i forhold til den store viden, der er ude i den store verden

Når jeg alligevel og på trods af disse forbehold har skrevet det, er det udelukkende fordi jeg synes, at der mangler en kort, overordnet gennemgang af materialet, som kan fungere som inspiration for "nye" amatører og som kan danne en "ramme", et udgangspunkt for et videre, mere dybtgående arbejde med de enkelte områder.

Så god fornøjelse for de af Jer, der ikke ved mere end jeg og til andre, mere belæste og vidende - bær over med mig og/ eller smid det ud ☺--

Vølven Heid der fortalte Odin om verdens tilblivelse og fornyelse

Indholdsfortegnelse

Side 1	Oplæg
Side 2	indholdsfortegnelse
Side 3	Indledning
Side 3	Om futhark og runer
Side 4	Runernes oprindelse geografisk og tidsmæssigt
Side 4	Runeskriftens udvikling
Side 4	Den ældre – Den Yngre og den Middelalderlige
Side 4	Runeskriftens udvikling
Side 5	Forskellige varianter af den Yngre og middelalderlige Futhark
Side 6	Om Vikingeruner
	Den yngre futhark
	Lang og kortkvist runer
	At læse og skrive med runer
Side 7	Senere runevarianter
Side 7	Stavløse runer
Side 7	Strungne runer
Side 7	Runernes udbredelse i befolkningen
Side 8	Runerne som simpelt skriftsprog
Side 8	Runerne brugt som kodeskrift
Side 8	Løruner
Side 8	Isruner
Side 9	Jöttunvillur koden
Side 9	Cæsarchifferet
Side 9	Binderuner
Side 9	Binderuners opbygning
Side 11	Symboler og tegn
Side 11	Samstavsruner
Side 12	Runernes synonymnavne og indre betydning
Side 13	De 3 runevers
Side 19	Oversigt over Yngre Futhark med alternative runer

Runer som skriftsprog

ᚱᚿᚠᚱᚱ•ᚵᚠᚦ•ᚵᚦᚱᚱᚦᚠᚱᚱᚱ•

Indledning

Da jeg startede på dette ”projekt” havde jeg ingen anelse om hvad det egentlig var jeg gik i gang med. Den følelse er jeg stadig ”besjælet” af. Det virkede så ”let” og ”simpelt”, men den ene bog om emnet førte til 10 andre og den ene problemstilling til 100 nye. Jeg fandt hurtigt ud af at det ikke er let at blive ”klog” på runer. Det var og er ikke let at læse, forstå, tolke og riste runer og det uanset om det er skriftsproget eller den magi der omgiver runerne. Kort sagt, så kræver det nok veluddannede sprog-og runeforskere. På trods af, at jeg ikke er det, så tillader jeg mig alligevel, at publicere det, jeg trods alt, har fundet ud af.

Runerne er fundet i Rom, Konstantinopel, Rusland, Grønland og mange andre steder og der er i 1000 vis af fundne runesten. Primært i Skandinavien. Alligevel, er der stadig mange runesten og andre runeskrifter, der ikke er hverken helt eller halvt afkodet og som forskere i mange lande stadig arbejder på at udrede og forstå.

Ganske som der i øvrigt er sagaer og mytologiske skrifter der mangler afkodning og forståelse

Vi ved mindre end vi bilder os ind og meget af det vi bilder os ind vi ved, er kun fortolkninger, der ikke kan verificeres, men kun sandsynliggøres via indicier fra andre kilder.

”Sandheden” er jo, at vi ikke ved hvad folk for 1000 via af år siden tænkte, gjorde, følte og mente. Vi ved kun det, som vi kan se og læse os til via dels de arkæologiske fund og dels via de efterladte skrifter.

Problemet med de efterladte skrifter er, at de er mundtligt overleverede gennem utallige generationer og først nedskrevet efter 800 – 1500 år). Tilmed nedskrevet og tolket af enten kristne munke eller arabiske købmænd og opdagelsesrejsende med en helt anden kulturforståelse. Altsammen forhold der gør, at de efterladte oplysninger ikke bare kan tages for pålydende eller uden videre som ”sande”

Runer er i sandhed ”hemmelige”

Futhark og runer

- Runerækken kaldes FUTHARK efter de første 6 tegn i runealfabetet
- En rune kaldes en ”stav” eller en ”kvist” i modsætning til den latinske, der kaldes et bogstav
- Den enkelte rune er et tegn, der beskriver en lyd/ en udtale. Dette er meget forskelligt fra det latinske alfabet vi kender, hvor det enkelte tegn beskriver et skriftligt bogstav.
- En anden og vigtig forskel på et latinsk bogstav og en rune stav er, at hvor et latinsk bogstav kun hedder f.eks. S og ikke formidler nogen anden betydning overhoved, så har en rune stav både et **lydnavn**, et **begrebsnavn** og et eller flere **synonymnavne**

Runen har f.eks.: lydnavnet S - begrebsnavnet SOL - og synonymnavne som varme, lys

Runen kan således bruges både som et lydnavn S i f.eks. ordet slange

som begrebsnavn betyde SOL når det står som enkeltstående stav .

Eller som synonym navne kan - sol - udtrykke varme og lys m.v.

Runen har f.eks. lydnavnet F, begrebsnavnet kvæg og synonymnavne som rigdom

Det, at runerne har et begrebsnavn gør, at runerne associerer med andre begreber og dermed får synonym navne tilknyttet. Dette åbner op for, at runerne kan og blev benyttet til at beskrive mange forskellige facetter.

Personligt finder jeg i dette lighedspunkter med vores saga digte, hvor mange udtryk blev brugt som synonymmer . ”Havets heste” var f.eks et synonym for skibe

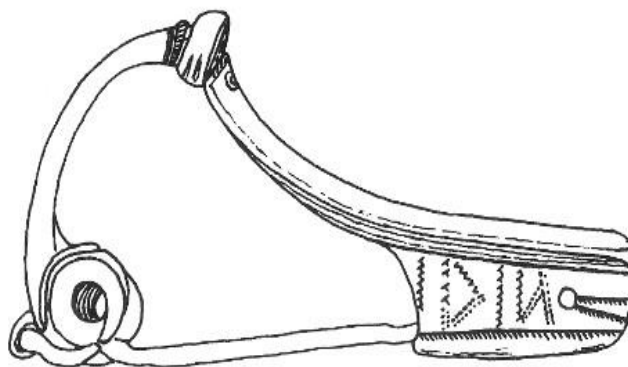
Når enkelte runer skulle læses som deres indholdsnavn, tales der om, at det er begrebsruner. Iflg. Erik Molkte: ”Runerne i Danmark og deres oprindelse”, er de begreber, de navne, der er knyttet til runerne lige så gamle som runerne selv.

- *Se mere om runernes indre betydninger senere i skriftet*
- *Iflg. de gamle skrifter vi har (bl.a ”den højes tale”) samt Erik Molkte: ”Runerne i Danmark og deres oprindelse”, skrives runerne med rødt*

Runeskriftens oprindelse geografisk og tidsmæssigt

Det er ikke dette skrift,s hensigt at gå ind i fortolkningen af oprindelse og geografi og derfor kun disse oplysninger. Runeskriften er en skrifttype der udviklede sig fra et eller andet sted mellem år 1-200 i det sydlige Europa og spredte sig til primært den nordlige del og især Scandinavien.

(*Finn Rasmussen ”Germanerne og vikingerne*)

Den ældste runeindskrift man har fundet, er Meldorf spændet fra omkring år. 50 e.k , men generelt skal man frem til omkring år 100-200 e.k før man finder mere materiale
Hvordan den udviklede sig og under indflydelse fra hvilke andre sprog og skrifter er stadig under debat

Med indførelsen af det latinske alfabet forsvandt runerne langsomt – enkelte steder holdt det op til indtil år 15-1800 og selv i dag, er der en enkelt by i Sverige med en aktiv runeskrift.

Runeskriftens udvikling

Igennem alle de år som runeskriften blev brugt, ændrede den sig hele tiden.

Der er således mange varianter af runeskriften og det er vigtigt at huske, at der ikke er nogen specifik overgangsalder mellem de forskellige futhark.

Der har været lange mellemp perioder, hvor flere "alfabeter" blev brugt samtidig eller i en blanding, Der både kunne og var, også op til store forskelle fra land til land – ja selv fra egn til egn

Groft sagt startede runerne sydpå som en 24 alfabet futhark (den ældre) . Denne spredte sig nordpå og i takt med at det fælles skandinaviske old nordiske sprog ændrede sig til mere nationale, udviklede det sig til 16 alfabet futhark, en, (den yngre / vikingerunerne) Denne ændrede sig så igen i takt med udviklingen i de nordiske sprog og indflydelsen fra latin til den middelalderlige 28 alfabet futhark

Futhark, ens udvikling er opdelt i 3 hovedgrupper. Den ældre, Den Yngre og den Middelalderlige futhark

Den Ældre – urnordiske Futhark der blev brugt fra omkring år 200 til år 7/800 – består af 24 alfabet

Den Yngre Futhark – vikingeruner der blev brugt fra omkring år 7/800 til år 1000 – består af 16 alfabet (se senere. Med de senere strunge runer blev det til en 19 række futhark)

Den Middelalderlige Futhark (Futhork) der blev brugt fra omkring år 1000 til år 1450 – består af 28 alfabet

	a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	r	s	t	u	v	y	z	æ	ø	þ
ældre futh.	F	B		M	M	Y	X	H	I	S	<	T	M	†	Q	K	R	ξ	T	N	N		Y			þ
yngre futh.	†	B		B	I	Y	Y	*	I	I	Y	T	Y	†	N	B	R	Y	T	N	N		λ			þ
	†									Y	Y		Y					N								D
middelalder futhark	†	B	'	†	†	Y	Y	*	I	I	Y	T	Y	†	†	B	R	Y	T	N	P	A	N	†	†	þ
			Y	†	†										†	K		'	†			λ		†	†	þ

Forskellige varianter i den yngre og middelalderlige Futhark

Når man læser den yngre og middelalderlige futhark, oplever man, at der er forskellige udgaver af enkelte runer. Det gælder især for runen A, K, M og S. Lad det ikke forvirre. De er alle rigtige og er bare forskellige varianter.

Det følgende er udelukkende med udgangspunkt i den yngre Futhark Vikingerunerne – som de blev brugt i den Scandinaviske vikingetid

Den yngre futhark var en skriftform, der kun blev brugt i nord og hvor vikingerne kom frem. De øvrige blev, udover i Danmark, brugt langt bredere geografisk, syd, vest og øst for Danmark

Den yngre futhark – også kaldet vikingerunerne - findes i 2 udgaver: Langkvistruner og kortkvistruner

Langkvistrunerne kaldes dansk - svensk/danske runer og var de fremherskende på danske runestene. Der findes dog runestene i Danmark med kortkvistruner

Kortkvistrunerne kaldes svensk/norske runer. Blev primært brugt i Sverige og Norge

Man mente tidligere at brugen og udbredelsen var geografisk betinget, men nu om dage mener man, at det måske mere var et spørgsmål om hvilken type, der var lettest at bruge, når man ristede i henholdsvis sten, træ eller andet. Altså en mere praktisk årsag

At læse og skrive med runer

For at kunne læse, tolke og skrive runeskrift, er der særdeles mange forhold man skal huske. Her er nogle få eksempler

- De enkelte runer kan - alt efter deres placering i ordet/sætningen og andre forhold - have dobbeltbetydninger.

Runen kan f.eks. betyde både U O V W Y Ø.

- Dels udelades 2 ens runer når de står lige efter hinanden – dette uanset om det er i 2 ord
- I de forskellige runealfabeter er der ikke X og dette staves derfor f.eks. som KS
- Dels retter runerne sig mere mod lyd end mod det bogstav de refererer til.

hårdt C har runen mens et blødt C har runen

- Runen N udelades ofte foran runerne

- Om Runen R , siges det ofte, at den kun bruges i starten og i midt af et ord. Jeg ved ikke nok til at kunne afgøre hvordan denne påstand er opstået eller om det er rigtigt i nogen sammenhænge overhoved. Et er imidlertid sikkert og det er, at denne regel ikke er

brugt på Jellingstenen. Her er der 4 ord der ender på . I og med dette kan det ikke betragtes som en generel skriveregul

- Runen R skrives i øvrigt, uden at stavene rører hovedstaven. Således her
- Runen B har den samme "problemstilling" idet den ofte – men ikke altid - ejheller rører

hovedstaven. Således her

- Runen Y R Først og midt i et ord er det Y – brugt til slut, er det et R
- som et R kan aldrig stå først
- Endelig er der mange lokale varianter og den enkelte runerister havde / har sine egne "ideer. Alle disse varianter, samt de 3 forskellige futhark,s der blev brugt "samtidig" gør, at det ikke er så let som i dag. I dag lærer vi fra barnsben hvordan ord lyder og hvordan ord staves. Vi har tilmed retskrivningsordbøger der sørger for, at vi alle skriver alle ord på samme måde. I ældre tider havde man ikke noget "overordnet" der bestemte hvordan noget blev udtalt eller hvordan noget blev skrevet, og dette sammenholdt med, at runerne er en lydskrift gjorde, at ord blev skrevet forskelligt – alt afhængig af lokal dialekt og alt afhængig af, hvordan den enkelte runerister mente et ord udtaltes og dermed blev skrevet. At læse, tolke og skrive runer, kræver således et længere, for ikke at sige, et meget langt Studium

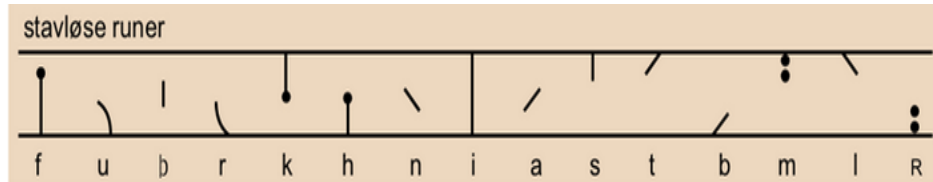
For de, der vil skrive med runer i dag, er der mange problemstillinger, som den enkelte må tage selvstændig stilling til

1. De 3 futhark,s blev brugt i forskellige århundreder – mennnnnnn, der var lange overlappingsperioder hvor flere blev brugt samtidigt og tilmed i flæng og man kan derfor ikke sige med bestemthed at den enkelte futhark kun hører bestemte perioder til
2. Når man vil skrive med runer i dag, må den enkelte, for at det ikke bliver alt for forvirrende, vælge hvilken futhark han/hun vil bruge og holde sig til den. Træf et valg ☺
 - a. Mange, der er meget vikingerelateret, sværger til den yngre futhark, som også kaldes vikingerunerne. Disse runer hører mest til i den periode der kaldes vikingetid. Andre sværger til den ældre, da denne har flere runer og dermed er "lettere" at skrive på. Vi kendes også denne futhark fra en længere tidsperiode. Runer som magi, er der derudover intet belæg for i vikingetid. I vikingetid var runer udelukkende et skriftsprog. Den magi der var knyttet til runer i vikingetid var udelukkende den magi der lå i det man udtrykte med runerne. Det var ikke runerne i sig selv.
 - b. Runer som magiske i sig selv er emner der er knyttet til den ældre og den middelalderlige futhark.
 - c. Ovenstående postulat er der indvendinger på, idet eddaerne og sagaerne fra vikingetid omtaler runerne som magiske. I praksis er der imidlertid ikke fundet emner der sandsynliggør, at runerne blev opfattet som havende en indbygget magi i vikingetid
 - d. Vil du derfor bruge en futhark der er knyttet til runemagi, skal du vælge den ældre eller den middelalderlige og ellers den yngre. Træf et valg ☺
3. Det næste nye runeristere må vælge er, hvilket sprog han/hun vil bruge. Skal det være det gamle norrøne, som var det gamle sprog der blev talt, men som er uforståeligt for alle i dag – med undtagelse selvfølgelig af de ganske få der kan læse det eller skal det være nudansk som alle kan forstå i dag – eller skal det være et helt andet sprog. Træf et valg ☺
4. Og endelig skal du glemme den måde du er vant til at "se" ord på. Den måde du er vant til, at stave ord på. Du skal sige ordet og lægge mærke til hvordan det udtales. Det er udtalemåden du skal bruge. Husk ☺

Senere runevarianter

Stavløse runer

Der findes andre og senere varianter. F.eks. stavløse runer. Disse er kun fundet på få runesten og primært i Sverige og er tidsfæstet til omkring år 1100 – Altså ikke det, vi i almindelighed kalder vikingetid

Strungne runer

I slutningen af vikingetiden begyndte man at bruge ”strungne” runer. D.v.s runer med prikker eller huller og som ændrede de efterfølgende lyde – F.eks. gengav man d-lyden med en stungen t-rune, e-lyden som en stungen i-rune og g-lyden med en stungen k-rune. Her kun medtaget som eksempel

†	ᚠ	ᚥ	ᚦ	ᚷ	ᚫ
e	y/ø	g	d	p	v

Runernes udbredelse i befolkningen

Runerne var i begyndelsen og ”langt” hen i tiden, uanset om det var som beskeder eller som magi, kun kendt og dermed tilgængelige for de relative få. Konger, høvdinge, skjalde, vølver, goder, skriftkloge, shamaner og andre religiøse personer. For den almindelige befolkning var den noget mystisk man ikke forstod og som havde relationer til de højere magter.

Denne opfattelse blev underbygget af indholdet i tidens mytologi, sagn og historier: Her fortaltes det bl.a. i ”den højes tale”, at det var Odin, der lærte runerne at kende ved at ofre sig selv, hænge sig selv i ni dage i det hellige træ Yggdrasil og at runerne blev brugt til besværgelser og magi

Fra runernes oprindelse og langt frem i tiden, blev de derfor kun brugt til ”kortfattede” beskeder, ”statements” eller magiske besværgelser ristet i sten og på træ m.v. Først langt senere, i runernes ”efterår”, i takt med kristendommen og latin,s gradvise indførelse i europa og skandinavien, blev de mere kendt, bredt længere ud i befolkningen og brugt i længere skrifter og som mere almen kommunikation. Dette kunne f.eks. være som kærlighedserklæringer

Runealfabetet blev tilpasset det latinske alfabet, og runerne forblev i brug frem til år 1300. Runerne blev brugt som lovsprog, som det ses i en afskrift af Skånske Lov fra tiden kort før 1300, og de optræder også i kirkelige sammenhænge i forbindelse med indskrifter på inventar og byggeri.

Citat: ”Hvor litteraturen finder sted” Anne-Marie Mai

Runerne som ”simpelt” skriftsprog

Som ovenfor skrevet blev runerne brugt som et ”simpelt” skriftsprog til at videregive beskeder og statements. Brugen af runer som almindeligt skriftsprog havde imidlertid flere sofistikerede afskygninger

Runer brugt som kodeskrift

Udover den almindelige brug af runerne til det faktuelle formål, brugtes de også som og med forskellige koder, der bl.a skulle hindre, at de var umiddelbart læselige.

Nogle af de runekoder der er afkodet er ”lønruner”, Jöttunvillur koden, Cæsarchifferet og binderunerne

Lønruner / Isruner

Lønrunerne tager sit udgangspunkt i en opdeling af runerne i ”Ætter” eller ”familier”. De er inddelt i 3 grupper, der indeholder op til 6 runer.

	1	2	3	4	5	6
3	f	u	þ	o	r	k
2	h	n	i	a	s	
1	t	b	m	l	y	

Når en rune skulle skrives efter runekoden ”lønrune” blev denne opdeling brugt.

F.eks. runen **r**. **r** hører til den 3 æt og er nr. 5 i rækken = = 3 streger på den venstre side af en lodret stav og 5 på den højre

Lønrunen blev skrevet på mange forskellige måder og måske endda rent billedligt også. Det kunne være som fiskeben eller som fibre i et blad. Hovedprincippet er blot, at æt nr. og antal nr. skal fremgå på hver sin side af en opdeling

En affart” af lønrunerne er det, der kaldes ”is runer”

Kun fantasien sætter grænser for, hvordan lønrunerne kan se ud.

I de norske runeindskrifter fra middelalderen kan man f.eks. finde lønruner, der er udformet som små fisk eller skæggede mandshoveder, hvor finnerne og skægstubbene viser runernes placering

Jöttunvillur koden

Plain Text:	f	u	þ	o	r	k	h	n	i	a	s	t	b	m	l	y
Rune name:	fé	úrr	þurs	óss	reið	kaun	hagall	nauð	íss	ár	sól	týr	bjarkan	maðr	logr	ýr
Jöttunvillur:	e	r	s	s	þ	n	l	þ	s	r	l	r	n	r	r	r

Runekoden jöttunvillur går ud på at bytte runetegnet ud med den sidste lyd i runenavnet, som Jonas Nordby har illustreret her. (Illustration: Jonas Nordby)

Cæsarchifferet

Cæsarchifferet er opkaldt efter den romerske kejser Julius Cæsar. Det går ud på at bytte et runetegn ud med et andet i runealfabetet. Man flytter systematisk én, to eller tre pladser frem eller tilbage i alfabetet.

Binderuner – (kilde er primært Det kongelige Danske Videnskabernes Selskab – 6 del –år 1841)

Binderuner er noget specielt i ”runeverdenen”, der ikke bare kan karakteriseres som værende enten eller. Kun det ene eller det andet. De var ”tekster”, bomærker, symboler og magiske tegn. Alt blev de brugt til

En binderunes opbygning

En binderune er i sig selv, i sin simpleste form, bare en række runer, der er sat sammen til En rune – til Et symbol – til et begreb

Eksempel på en simpel binderune sammensat af navnet bjarne = $\text{B}|\text{I}|\text{R}|\text{Y}|\text{I}$ =

Ovenstående er bare et eksempel. Binderuner findes i næsten alle de udgaver man kan tænke sig og der fandtes tilsyneladende ingen regler for hvordan, hvornår eller hvorfor de blev brugt Binderuner kunne skrives spejlvendt eller på hovedet. Binderuner kunne bruges midt inde i en sætning for f.eks. at spare plads

Binderuner blev brugt alle steder. På sten, på træ, på smykker og på penge

- Eksempler på indskrifter på mønter

a) Paa en Runemynt af Magnus den Gode (som regjerede først i Norge og siden tillige i Danmark fra 1035 til 1047): Y for Y H (*ku, gu*).

b) En anden af Svend Estrithsen, som blev enevældig Konge over Danmark 1047 og døde 1076, med Binderunen H for H H (*ou eller au*), samt

c) en anden af samme Konge: X for Y A (*no*). Disse tre Mynter findes i det kongelige danske Myntcabinet paa Rosenborg Slot.

- Eksempler på at en affart af binderuner (Stafkarlalelur) er blevet brugt som en kodeskrift – samt på at kodeskrifter også kunne være farlige, idet de kunne være svære at læse / afkode. Her et advarselsbrev til Snorre Sturlavson som han desværre ikke var i stand til at tolke

Den store Historieskriver efterstræbtes i sin sidste Levetid af mange og mægtige Fjender, anførte af hans forrige Svigersøn, den underfundige og af en fremmed Konge ivrigt understøttede Gissur (siden dennes Jarl over Island). En af Snorres tro Venner, Odd Sveinhjörnsön, advarede ham skriftlig om den Fare, som truede hans Liv ved den mod ham indgaaede Sammensværgelse, men han frygtede for at Brevet skulde falde i deres fælles Uvenners Hænder, hvorfor han skrev det med den saakaldte *Stafkarlaletur* (Stavkarleskrift), en Art af Kryptographie, som i Marginalierne til en gammel Papirs-Codex af *Sturlunga-Saga* forklares ved meget indviklede Binderuner (*mök bindnar rúnir*)*). De have virkelig været altfor indviklede, thi hverken Snorre selv eller hans lærde Brodersön Sturla Thordsön kunde dechiffere dem med nogen Sikkerhed, endskjönt det forekom dem at Brevet indeholdt etslags Advarsel*). Brevet traf Snorre, som Reisende, paa et Sted, hvorfra han let kunde have begivet sig til Egne, hvor Frænders og Venners Bistand vilde have sikkert ham mod det forestaaende Overfald; dertil besluttede han vel om kort Tid at begive sig, men ulykkeligvis vilde han dog først see til sit Hjem; der faldt han strax i sine Fjenders Vold og de skilte ham ved Livet Natten mellem den 22de og 25de September 1241**).

- Mange eksempler på, at binderuner blev skrevet og brugt som bohavemærker (lidt ala brændemærkning af kvæg eller at skrive sit navn på sit værktøj)

5) Følgende Danske Rune-Bomærker, indhuggede i Steen**), ere aldeles af samme Art som forskjellige meget gamle Islandske. Jeg tilføier de Forklaringer over Navnene, som jeg anseer for de rimeligste.

 — 1111, *Tanr* eller *Danr* (*Dan*). Navnet forekommer saaledes paa svenske Runestene, f. Ex. en i Ost-Götland.

 — 1111, *Atle*.

- Eksempler på, at binderuner blev brugt til at "forenkle" sætninger

I islandske Haandskrifter, som handle om sligt, finder man (eller enkelte Ord af denne halve Strophe eksempelvis skrevne, sig, som en eneste sammenhængende Charakter, f. Ex.

RISTA MA RUNA STAF

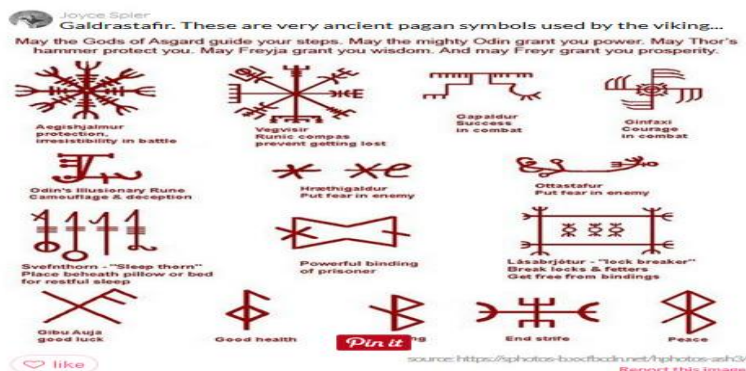
o. s. v.; eller noget anderledes:

   **).

Symboler og tegn

I litteraturen er der mange magiske tegn og symboler der er sammensat af binderuner og

- som henføres til vikingetiden

Meget få af disse magiske symboler og magiske binderuner der publiceres i dag, har noget at gøre med vikingetiden.

De er ”opfundet i ” og er fra middelalderen, med udgangspunkt i Islandske ”Gjaldrestafir” og Samernes runeboom. Dette gør sig også gældende for alle de fortolkninger der knyttes til dem. Det er muligt og måske endda sandsynligt, at de alle har deres udspring og inspiration i vikingetidens runeudøvelse, men autentisk kan de ikke knyttes til den tidsmæssige periode. Mest sandsynligt, er størstedelen af runemagien opstået i middelalderen. Efter brugen af runer ophørte og runerne dermed igen blev ”mystiske”.

Nogle få af de symboler der findes blandt de middelalderlige Islandske Gjaldrestafir kan imidlertid (måske) føres tilbage til vores gamle materiale.

Dette gælder ægishjálmr (tryllehjælmen, rædselshjælmen) Dette symbol optræder i Vølsungasagaen (skrevet omkring år 1200) : ”End mælte Fáfnir: “ Jeg bar ægishjálmr (tryllehjælmen, rædselshjælmen) over alle folket, siden jeg lå om min broders arv, og der fnyste jeg edder alle vegne fra mig , at ingen turde at komme i nærheden af mig, og af ingen kraft ræddes jeg, og aldrig fandt jeg der mangan mænd foran mig, at jeg tyktes ikke meget stærkere, end alle var”

Retfærdighedsvis, skal det siges, at der ikke er noget bevis for, at den ægishjálmr der refereres til i Vølsungasagaen, er den samme som i den islandske Gjaldrestafir

Samstavsruner

Samstavsruner kan man kalde en ”affart” af binderuner. Samstavruner skrives med en fælles hovedstav. De begynder først at komme frem i vikingetiden. På billedet ovenover af runestenen, er der ved pilen vist en samstavsrune der siger ” thor vie disse runer”

Eksempel på en samstavsrune Thor - ÞFR -

Som med binderunerne kender man ikke årsagen til benyttelsen af disse runetegn. Binderunerne kan bl.a. forklares som behov for pladsbesparelse og samstáv runerne som enten en leg med runer eller forsøg på at bruge runerne mere som ornament

Runernes synonym navne (indre betydning)

Kilde: Erik Moltke -Runerne i Danmark og deres oprindelse
 Ifl. Moltke kender vi reelt kun navnene på de 16 runer i vikingetidens futhark.
 Navnene på de øvrige runer i de tidligere futharks, er sandsynlige navne udledt af gotiske og oldengelske bogstavnavne

Rune	Latin hoved bogstav	Extra betydning	Navn	Vikingetid	Jernalder
	F	V - Ikke tit	Kvæg	Fe'	fehu
	U	V, W	Urokse	Urr	uruR
	TH	D, Z	Trold-jætte	þ urs	þ urisaR
	O	Ø, Å	As-Gud	Oss/Ass	ansuR
	R	Bruges kun i start og midt af ord	At ride-Vogn	reid	raidhod
	K,G	C, Q, X	Byld-Sår	kaun	kauna
	H		Hagl	Hagl	Hagall
	N	Udgår ofte foran 	Nød-Trang	naud	naudhiR
	EI - I	J - Æ ikke tit	Is	is	isaR
	A	Æ	År	ar	Jara
	S		Sol	sol	sowilo
	T	D - ikke tit	guden Tyr	tyr	tiwaR
	B,P	V	Birk	bjakan	berkana
	M		Mand	madr	mannaR
	L		Vand	Logr	laukaR
	Y,R	Først og midt i ord = y sidst = R	Taxtr æ eller elg	yr	

Nedenstående er de resterende 8 runer fra 24 futhark

	G	gave	gebo
	W	glæde	wunjo
	i	taxtræ	lhwaR
	P	busk	per þ o
	E	hest	ehwaR
	NG	guden	ingwaR
	D	dagen	dagaR
	O	arv	Odila
	j	År	jara

Udover ovenstående synonymnavne findes der de 3 Rune digte som giver runerne indhold

Runeversene

Er en anden kilde til forståelse af runerne. De enkelte runer har navne / betydninger, som sikkert stammer helt tilbage fra runernes tilblivelse

Rune digtene er tolket som ”remser” der gjorde det lettere at huske runerne. Altså et indlæringsredskab.

Hvorvidt de reelt indeholder nogen mytologisk betydning vides ikke.

Det ældste er det Angelsaksiske der er fra ca. år 900 (men kan være fra 8-900) og består af 29 runer. Det Angelsaksiske har en mere pessimistisk indfaldsvinkel og bære præg af kristensdommens indflydelse

Det Norske er på 16 runer og er dateret til ca. det 12 århundrede. Digtet har en mere kryptisk udformning og rummer derfor sikkert flere tolkningsmuligheder

Det Islandske er også på 16 runer og er fra ca. år. 1500. Det islandske har en mere positiv udformning

Anglo-Saxon rune digt: <https://www.ragweedforge.com/rpae.html>

Norwegian rune digt: <https://www.ragweedforge.com/RunNRPe.html>

Icelandic rune digt: <https://www.ragweedforge.com/rpie.html>

Fee – Kvæg rigdom Guderelationer: Freja og måske Fjörgyn idet hun var gudinde for landjorden og landjorden var grundlaget for den tids kvæg og rigdom
Runen udtrykker kvæg, som var en vital del af bondesamfundet og en af de vigtigste økonomiske aspekter for den tids mennesker som var ukendte med brugen af penge. Runen repræsenterer ejendele som er vundet eller tjent og dermed materiel gevinst
Runen er måske knyttet til Freja. Der blev ofret okser til Freja i Gisli,s og Viga-Glum,s saga. Guld er refereret som ”Freja,s tårer

Norske rune digt Rigdom er grunden til uenighed mellem frænder. Ulven lever i skoven
Anglo-Saxon runedigt Rigdom er velbehageligt for alle mænd. Dog må hver mand skænke det frivilligt, hvis han ønsker at vinde ære i guds øjne
Islandske runedigt Rigdom er grunden til uenighed mellem frænder – ild på havet og slangens sti

Urr – Urokse

Guderelationer: Thor og måske Bergelmer da han var stamfader for jætterne og de kendetegnes bl.a på utæmmede vilskab og deres tilknytning til naturens kræfter

Repræsenterer det vilde og utæmmede. De havde ekstrem styrke, fart og var ekstremt frygtindgydende. Deres horn blev sølvbelagt og brugt som drikkehorn. De blev dermed også symbolet på mænds duelighed. Der er også en parallel mellem dyrets forsvar mod jægerne og jægerens forsvar af sit hus mod overfaldsmænd. Begrebet ”præstation” kan også knyttes til runen, idet jagten på uroksen krævede den ultimative styrke og initiativ. Runen mentes at være knyttet til Thor

Norske rune digt

Slagger kommer fra dårligt jern. Rensdyret løber ofte over den frosne sne

Anglo-Saxon runedigt

Uroksen er stolt og har mægtige horn. Den er et vildt bæst og kæmper med sine horn. Et ædelt dyr i Mosen og et vildt dyr

Islandske runedigt

Skyernes klagesang ødelæggelsen af hø høsten og en vederstyggelighed for fårehyrden

Thurs – jätte-trold

Guderelationer: Bergelmer som stamfar til jætterne. Loke og Hel

Runen er omdiskutteret, men bliver betragtet som det ubehagelige i naturen. Troldrunen er brugt i digtet ”Scirnis or Skirnir's Ride”. Runen har den magt, at når den er skrevet selvstændigt 3 gange, ændrer den efterfølgende runers mening. Dens brug sagdes at vække dæmoner fra underverdenen og var også kendt som ”Hrungnir,s hjerte” efter Thors drab på kæmpen Hrungnir,

Norske rune digt

Jætter vækker angst hos kvinder. Misvækst gør få mænd glade

Anglo-Saxon runedigt

Tornene er frygtelig skarpe og frygtelig for enhver fri mand at røre. Frygtelig sårende for enhver mand der er blandt dem

Islandske runedigt

Tortur af kvinder og klippe beboer. Født af jættekvinde

Ass-As-Gud

Guderelationer: Odin

Runen repræsenterer en Aser gud eller guddom og er tilknyttet Odin. I gammel tid var Odin også vindens gud og lederen af den vilde jagt gennem den vilde storm på ulegemelige og forbandede sjæle. Hængte, blev tilegnet Odin fordi han selv blev hængt i Yggsadril for at få kendskab til runerne. Yggsadril der betyder ”Odins hest” er således knyttet til Odin

Norske rune digt
sværd

En flodmunding er begyndelsen på de fleste rejser, men en skede er til

Anglo-Saxon runedigt

Munden er sprogets kilde. Visdommens pille og en nydelse for kloge mænd. En velsignelse og glæde for enhver ridder

Islandske runedigt

Gammel gud, prins af Asgård og herre over Valhalla

	Reidh-at ride-vogn	Guderelationer: Thor med sin bukkevogn og Odin med Sleipner
		Der er mange meninger om denne rune. Beskrevet som rejser, lange ture på hesteryg eller i vogn. En beskyttelserune for levende og døde. Det gamle nordiske ord "Reid" kan betyde både torden og en vogn med hjul. Derfor at tilknytningen til Thor til stede
Norske rune digt		Det siges, at ridning er det værste for heste. Reginn smeder det bedste sværd
Anglo-Saxon runedigt		For den kriger der sidder indendørs, synes ridning let men anstrengende for den der rejser ad landevejen på en kraftfuld hest
Islandske runedigt		Hestemænds glæde og hurtig rejse. Udmattelse af gangeren
	Kaun-bylder-sår	Guderelationer: Loke som ildens hersker og relationen til feber
		Der er ingen klar tolkning af denne rune. De tolkninger der er, omhandler fakkel, lys mavesår og bylder. Fakkelbegrebet kan let henregnes til dets blege, lyse flamme som igen refererer til feber. I almindelighed refererer runen til ubehag og sygdom
Norske rune digt		Mavesår er dræbende for børn. Døden gør en krop bleg
Anglo-Saxon runedigt		Faklen er kendt af alle levende ved sin blege, lyse flamme. Den brænder altid hvor prinser sidder ved siden af
Islandske runedigt		Sygdom er dødelig for børn og et smertefuldt sted. Ærgrelsens bolig
	Hagal-hagl	Runerelationer: Vindjætten kære, hans søn Froste / Jøkul(isfelt) og dennes søn Sne. Tyr i relationen kamp. Måske Lue i tilknytningen det flammende hjul
		Runen betyder hagl i både forståelsen vejr og i forståelsen af en haglbyge af pile i kamp. I begge tilfælde en destruktiv kraft der truer orden og som er udenfor individuel kontrol. Det flammende hjul fra helleristningerne blev kaldt "hagl hjul". Dens betydning i det ukontrollerbare klima var, at beskytte kroppen mod ødelæggelsen fra hagl. Dette åbner for tolkninger om at runens kraft kunne være magisk
Norske rune digt		Hagl er de koldeste korn. Krist skabte den gamle verden
Anglo-Saxon runedigt		Hagl er det klareste korn. Det hvirvles fra himlens hvælving og kastes rundt af vinden og så smelter det i vandet
Islandske runedigt		Kolde korn og sludregn. Sygdom fra slanger (poetisk udtryk for vinter)

NA-nød, tvang

Guderelationer: Froste og Sne. Bergelmer som jætternes stamfader og deres magtfulde kræfter. Nornerne
Denne rune repræsenterer nøden, begrænsningen og tilmed elendighed. En skæbnerune sidestillet med nornerne og skæbnen. [Den har den kraft, at den skaffer hjælp når den rides på en fingernegl](#) og dens betydning vakler derfor mellem bistand og behovet for at overleve.

Norske rune digt
frosken

Begrænsning giver det sparsomste valg. En nøgen mand bliver afkølet i

Anglo-Saxon runedigt

Problemer er begrænsene for hjertet. Dog viser de ofte en kilde til hjælp og frelse for dem der er opmærksom på det i tide

Islandske runedigt

Fæstepigens sorg. En stilstand af undertrykkelse og slidsomt arbejde

Is

Guderelationer: Odin, Froste, sne og Bergelmer

Står for is, der ligesom hagl er en skadelig naturkraft. I nogle tolkninger af Odins bejlen til jættekvinden Rind, er Is den kraft han bruger til at fortrylle hende. [Hvis dette er sandt, er en af egenskaberne ved denne rune, at den kan forøge rune magi](#). Is er dog også en naturlig og nødvendig del af naturens cyklus og rummer derfor også budskabet om ændringer i sig.

Norske rune digt

Vi kalder den brede bro for is. Den blinde mand må føres

Anglo-Saxon runedigt

Is er meget koldt og umådeligt glat. Det glinser så klart som glas og ligner mest ædelsten

Islandske runedigt

Floders råb og bølgers tag. Ødelæggelse af de dømt

Ar-år

Guderelationer: Fjörgyn,

Tolkningerne af denne rune har flere. år, spyd, høst, overflod. Et år med overflod og god høst.

Norske rune digt

At have meget er en velsignelse for mænd. Jeg siger at Frodi var generøs

Anglo-Saxon runedigt

Sommeren er en velsignelse for mænd, når gud og den hellige konge får jorden til hurtigt at frembringe skinnende frugter

Islandske runedigt

Velsignelse af mænd og god sommer. Legemer der trives

𐌆 Sol

Guderelationer: Balder, Sol

Repræsenterer solen. Et himmellegeme som alt liv er afhængig af og en af de vigtigste gamle symboler. Germanerne tilbad både solen og månen som begge spillede en vigtig rolle i det daglige liv. Regulerende både sæsoner og døgnforløb. Da skinnende er det ord der er tættest og oftest knyttet til solen, kan man trække en linie til den skinnende gud Balder. Herre over uskyldighed og lys. Kamille blev kaldt Balders pande fordi den var så ulastelig ”ren”

Norske rune digt

Solen er verdens lys. Jeg bøjer mig for den guddommelige ordre

Anglo-Saxon runedigt

Solen er altid en glæde for søfarers håb når de rejser over fisk,s vand indtil dybets ganger bærer dem til land

Islandske runedigt

Beskytter mod skyer og solfyldt dag. Is ødelægger

Tyr-hedensk gud

Guderelationer: Tyr

Dette er runen for tyr. Krigens gud, beskytteren og den der giver sejr. [Amuletter med denne rune som runekraft er kendt fra meget tidligt.](#) Frej gav sværdet væk i kærlighed til Gerd. Odin gav sit øje for visdom, men Tyr gav sin hånd i kærlighed til sine fæller. Håndleddet kaldes også ulv- led. [Runen er også identificeret som spydrunen. Det var runen en aldrene kriger skar ind i sit kød, så han kom til Valhalla i stedet for at dø stråddøden.](#) Runen er den oftes fundne på urner i England og er ofte sammen med symbolet Swatika 𐌆

Norske rune digt

Tyr er en enhåndet gud. Ofte må smeden blæse

Anglo-Saxon runedigt

Tyr er en lede stjerne. Godt passer den på prinsers skæbne. Den er altid på vej over nætters tåge og fejler aldrig

Islandske runedigt

Gud med en hånd og men af ulv. Prins af templet

Bjarkan-birk

Guderelationer: Idun, Sol, Ægir og Fjörgyn

Birketræet blev betragtet som helligt og forbundet med forårets fertilitet ritualer. Idun var forårets gud og hendes ungdom, Kraft og skønhed var symbolsk for den vegetative opstandelse som sæsonen bragte. Hun var også giveren af æblerne, der gav evig og forårs-lignende ungdom til guderne.

Norske rune digt

Birken har de grønneste blade af alle buske. Loke var heldig med sine bedrag

Anglo-Saxon runedigt

Popler bærer ingen frugt. Uden frø bringer den dog føde frem for det er skabt fra dens blade

Islandske runedigt

Grønne grene, små træer og friske unge buske

Madhr-mand

Guderelationer: Heimdal som menneskets stamfader. Thor som beskytteren

Runen står for mand. Enten som individ eller som race og blev betragtet som en der gav forsvar og beskyttelse

Norske rune digt

Mand er en forøgelse af støvet. Stor er høgens klør

Anglo-Saxon runedigt

En glad mand er god mod sine slægtninge. Dog er enhver mand dømt til at fejle i forhold til sin gruppe da gud med sin befaling vil forpligtige det fordærvede kød til jorden

Islandske runedigt

Mænds glæde, forøgelse af jorden og udsmykning af skibe

Logr-vand-væske

Guderelationer: Ægir, Ran, Hjord og Heimdal grundet sin fødsel fra 9 mødre (bølger)

Denne rune repræsenterer vand. Måske som en kilde til fertilitet. Er måske forbundet med guden Njord der var forbundet med havet. Havsvampen var kendt som Njord,s handske

Norske rune digt

Et vandfald er en flod som falder fra en bjergside, men ornamenten er af guld

Anglo-Saxon runedigt

Havet synes uendelig for mænd når de rejser på rullende skib og bølgerne får dem til at frygte. Især når dybets kraft ikke er tøjlet

Islandske runedigt

Hvirvlende strømme og store geysere. Fiskenes land

Yr-taks

Guderelationer: Ull, Tyr som krigeren

Denne rune repræsenterer træet Taks. Et træ relateret til runekraft og brugt til at bygge buer af. Jagtguden Ull byggede sin hal i Yrdale og buen var hans hellige våben. Runen kan også referere til kamp og hurtighed. Ull var vinterens gud. I tysk folkløse var bagt pulveriseret task et middel med bid fra gale hunde

Norske rune digt

Taks træet er det grønneste af træer om vinteren. Det plejer at knitre når det brænder

Anglo-Saxon runedigt

Taks er en kilde til glæde og ære for enhver prins eller ridder. Det ser godt ud på en hest og er et værdsat udstyr på en rejse

Islandske runedigt

Bøjet bue og skørt jern. Pilens jätte

Lilla runer er grundrunerne i 16 Futhark

Røde runer er alternative skrivemåder

Runer med GULT under er runer der bruges sjældent

Runer med ROSA under er extra runer eller runer der beskriver om lyden er hård eller blød

16 Rune futhark - Vikingeruner

Grå = hovedbogstav		Rosa = Extra betydning		Orange = Sjældent		Rød = alternative runer									
År / Jara	As / Ass	Birk / Bjarkan	Byld / Kaun	Sol / Sol	Tyr / Tyr	Jætte / Thurs	Is / Is	Kvæg / Fe	Byld / Kaun	Hagl / Hagal	Is / Is	Is / Is			
Byld / Kaun	Vand / Logr Mand / Madr	Birk / Bjarkan	Nød / naud	Tyr / Tyr	Byld / Kaun	As / Ass	Urokse / Urr	Bjarkan / birk	Byld / Kaun						
Vogn / Reid	Taks / Yr	Sol / Sol	Tyr / Tyr	Jætte / Thurs	Urokse / Urr	Urokse / Urr	Kvæg / Fe	Bjarkan / birk	Urokse / Urr						
Byld / Kaun	Urokse / UR	Taks / Yr	Trold / Thurs	År / Jara	As / Ass	Is / Is	Urokse / Ur	As / Ass	As / Ass						

Bjarne Frølev maj 2018